

משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על לימודי תקשורת ואמנויות

הכנס ה-17 ליצירה צעירה של מגמות התקשורת והקולנוע בחמ"ד

הקרן על שם
בילוי-ה מעוז

DV DIGITALVISION LTD.
For All Your Broadcasting Needs

מעלה
בית ספר לקולנוע

ערוץ 7

שבת תשע"ד - ינואר 2014

הנובעת מהלב ההומה, לצד המחויבות ההלכתית המגיעה "מבחוץ", הם אלה שאינם מאפשרים לאדם להתמכר לאידיאה פרטית בצורה מופרזת. "הריקוד" העדין, בין החוץ והפנים, מוליד יצירה שלמה.

3. אין זה הכרח שהדרך ליישוב הסתירה הנוצרת בנפש האדם סלולה היא. אין זה ברור כלל כי היא ניתנת לפתרון. ייתכן ועל האמן לשאת מאבק פנימי זה לאורך ימים, כשם שמבקשי המוסר האלוקי או מחפשי פתרון בעיית הגמול לא תמיד מצאו בלבם יישוב לקושיות כולן. האמן הדתי, החי בפנימיותו את ההיקף המלא של המפגש בין שורש נשמתו לבין דבר ד' ואינו מוצא מרגוע לנפשו, יוכל להתנחם בהכרה שהעולם הפנימי הגועש הוא עצמו מהווה מבוע אין סופי ליצירה.

ואולי בשולי הדברים נציע הדרכה שמלמדת אותנו המשנה במסכת אבות על האדם שהוא "כמעין המתגבר". רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה... נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והווי צנוע, וארך רוח ומוחל על עלבונ... (אבות ו, א) המשנה הבינה היטב את הסכנה הטמונה במי שהוא "כמעין המתגבר" והצמידה למידה נפלאה, יצירתית זו את: "והווי צנוע... ומוחל על עלבונ...". שתי תנועות נפש ניגודיות; יצירה, פריצה החוצה, "כמעין המתגבר" לצד היכולת לוותר, לסגת צעד אחורה "והווי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונ..." זה עולמו הדואלי, ההרמוני והשלם של היוצר איש התורה.

מורים ותלמידים במגמות היצירה, כולם יקרים מאוד,

העולם הפנימי הגועש, המצוי בליבות היוצר - איש התורה, מחייבים את כולנו להירתם ולהעמיק את הלמידה העיונית התורנית לצד בירור וגילוי כישורים נוספים כמו: רגש, דמיון וכוחות יצירה. אנחנו צריכים לחזק את הקשר האישי שבבסיסו - אמון מלא בין המורה והתלמיד, רק באופן הזה יוכלו התלמיד והמורה לצמוח רוחנית, כשהקשבה לעולם הנפש נמצאת במיטבה.

שנזכה כולנו להמשיך לגלות את עולמנו הפנימי בעוז, בענווה ובגילוי פנימי מתוך שמחה גדולה לזכות להיות עבדי ה'.

המשך הצלחה רבה,

אברהם ליפשיץ
ראש מנהל החינוך הדתי

כמעין המתגבר...

ד"ר אברהם ליפשיץ ראש מנהל החינוך הדתי

"כמעין המתגבר... והווי צנוע ומוחל על עלבונ..."

בשנות הגלות עסק עם ישראל בעיקר בהישרדות. הוא שמר על דתו ואמונתו, התכנס ב-ד' אמות של הלכה, ולא הכיר ביטויי חיים של יצירה שאיננה תורנית, ספרותית.

חזרנו בחסדי השם, לארצנו הקדושה, ובישראל הריבונית מתגלים כוחות היצירה הטבעיים והבריאים של האומה. וכך כתב הרב זצ"ל: "כשכוח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתוקנים, בסדור מלא, בקדושה בייחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה - אז ההתרחבות לצד החול, לעינוגי החושים הרוחניים והגשמיים... התגברות עז החיים הטבעיים, כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב..." (אורות עמ' סז)

היוצר הדתי נמצא בעולם קוטבי - מחד גיסא מפעפעים בו כוחות יצירה פנימיים רבים, ומאידך גיסא הוא נתון למסגרת מחייבת של הגבלות. הוא אינו חופשי ביצירתו. האמנם?

ננסה להציג שלוש תשובות לשאלה משמעותית זו:

1. התורה מתגלה בכל מעשיו של אדם - "בכל דרכיך דעהו". כתב הרב זצ"ל במוסר אביך: "צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם... שהרי אין דבר בעולם שאינו לכבודו יתברך... שבעצמותם של הדרכים הוא יודע את הקב"ה". אפשרות זו מציבה את האדם היוצר - הרואה ביצירה שלו ביטוי לעבודת השם בשלמות, במקום שבו הקב"ה "מאפשר" לו, ואולי אפילו "מזמין" אותו ליצור ולבטא את עולמו הפנימי. היינו אולי מגדירים זאת כתפילה, כביטוי למעיינו הפנימי של היוצר. גישה זו מתאימה לדברים שכתב הרב: "אין אדם קונה שום מעלה, כי אם מתוכיותו, מעצמותו המהותית הפנימית, ולא ממה שבא לו מבחוץ, כי המקרים אינם מולידים את האושר האמתי. אבל הלא התורה והמצוות הן עצמיות האושר, והם באים לאדם מבחוץ לו? אמנם כאשר נתבונן נמצא, שכל אחד משיג מהתורה והמצוות רק מה שצפון בפנימיותו" (חדריו, כד). לפי גישה זו אין סתירה בין כוחות היצירה של האדם לבין עולם ההלכה. בתוך עולם הציווי מוצא כל אדם את ביטוי האישי, את האות המיוחדת שלו בתורה הנובעת מייחודיותו.

2. האדם זקוק למסגרת ליצור שאותו הוא מבקש לצייר היצירה המלאה - החופש, יוכל להגיע לידי ביטוי דווקא כשהוא נתון במחויבות. אין מקום ואפשרות לחופש מוחלט ומלא ללא שום גבול! וכך כתב הרב זצ"ל: "נזהרים אנו משיכרון והפרזה, אפילו מהדברים היותר נשגבים ונעלים. הצדק הוא נר לרגלנו, ואנחנו קוראים במקרא קודש 'אל תהי צדיק הרבה'. החכמה היא אור חיינו ואנחנו אומרים: 'אל תתחכם יותר', 'אכל דבש הרבות לא טוב'. זהו הכלל המקיף את כל חוג חיי עם עולם. לעולם לא נתמכר לאידיאה פרטית אחת במידה זו, עד שנהיה טובעים במצולותיה עד לבלי יכולת לתן לנו קצב ומידה להרחבת ממשלתה..." (אגרות הראי"ה א, עמ' רה) השילוב המלא בין היכולת לתת דרור ליצירה,

האחרות הזאת שבני הנוער מציבים לפנינו כתמונת מראה, כבר אינה מוגזמת כפי שבחרנו להאמין עד כה, היא אמתית מאוד ואותנטית.

אנו מגלים בה את הגלים הרוחשים מתחת לפני השטח של זרמים דתיים שכבר אי אפשר לתחום ולהגדיר, את המאבק על זהותה ומעמדה של האישה הדתית והשתתפותה הפעילה בחיים הדתיים, ואת ההשפעות, הסמויות והגלויות, של התרבות המערבית המודרנית המציפה אותנו, על עיצובם של בני הנוער בכלל ועל הנוער הדתי בפרט.

אני מזמינה מחנכים, מנהלים, מפקחים, הורים ומטפלים לצפות בסרטים הללו ולעשות בהם שימוש.

אני מודה לבני הנוער על השיתוף הכן בעולמם, וקוראת להם להמשיך ולעסוק בסוגיות המרכזיות של חייהם כי שם נמצאת היצירה האוטנטית.

אני מודה למורים הנפלאים העובדים בימים ובלילות על מנת לאפשר לתלמידים לממש את יצירתם באופן שלם.

ולבסוף אני מודה לצוות ההדרכה הנפלא של לימודי התקשורת והקולנוע:

אור מנחם, מדריכה ארצית לקולנוע

שי ולדמן, מדריך ארצי לתקשורת

אפרת כהנא בן-ברוך, מדריכה ארצית לתחומי ההפקה

על עבודתם המסורה לאורך כל השנה ועל העבודה הארגונית המשותפת לקראת הכינוס.

אני מברכת את כולם בשנה של יצירה מתוך חדווה, אמונה, וביטוי נפשי אישי ומשמעותי לאחרות שבתוכנו. ■

האחר הוא אני – בסרטי התלמידים

רויטל שטרן (זיוון), מפקחת על לימודי תקשורת ואמנויות בחינוך הדתי

“האמן איננו רק יצרן של יופי; הכוח הסוחף באמנות הוא היותה מבע לאמת.”

(“על אמנות, אמונה ודמיון” מתוך הספר נהלך ברג”ש, שיצא לאור לקראת יום השנה להסתלקות הרב שג”ר)

כמידי שנה, גם השנה, מתגלה בסרטי התלמידים מציאות אמתית מאוד המסתתרת בהוויית היום יום, ומצלמת הווידאו של התלמידים חושפת אותה ומאפשרת לנו להביט בה בעיניים פקוחות.

גם השנה נתנו התלמידים ביטוי, באמצעות היצירה הקולנועית, להווייה הדתית החברתית שלהם על כל גווניה: הנער המתחרד, הנערה עם העגיל באף, המפקד הדתי שיפנה ישובים, הברסלבי, הנערה המניחה תפילין, הנער שאינו עושה דבר לפני שיסמס לרב, הנערה הרוקדת בפאבים בלילות, שותה, חוזרת לאולפנה בימים ולשני העולמות היא מרגישה מחוברת.

נערים החיים בבתים מעורבים, אבא רב ואימא חילונית, אבא חילוני ואימא דתית.

כן, זוהי הוויית החיים המורכבת שהנוער הדתי פורש לפנינו ללא כחל ושרק.

ומעל לכל מרחפת שאלת הלגיטימיות, שאלת הקבלה, ההכלה, האחרות, או כפי שבחר משרד החינוך להגדיר השנה את הנושא השנתי **“האחר הוא אני”**.

האמנם?

בסרט “אנו מתירין”, שהופק על ידי תלמידות מגמת הקולנוע באולפנת עפרה, חוזרים שלושה בני נוער לביתם בערב יום הכיפורים. האחד חוזר, בלבוש חרדי, ומבשר למשפחה שהוא עוזב את הישיבה הדתית לאומית, שבה הוא לומד, ועובר לישיבה חרדית. השני מספר להוריו בסעודה המפסקת על הפקודה שקיבל לפינוי ישובים. השלישית, בת למנהלת אולפנה, שלבושה אינו לטעמה של האם, מבשרת על יד שולחן הסעודה המפסקת כי היא מתכוונת לעגוד עגיל באף.

ערב יום הכיפורים, שלושה שולחנות שונים בשלושה בתים המסמלים את העולם הדתי לאומי לגווניו, ככולם מתנהל וויכוח על הלגיטימיות של הדרך החדשה שבחר בה הנער. שניים מהנערים לא ילכו לבית הכנסת. השלישי ילך לבית הכנסת וייכנס אליו בהיסוס כשברקע תשמע התפילה: “אנו מתירין להתפלל עם עבריינים!”

מדוע דווקא הוא הולך?

רק הוא קיבל את החיבוק החם מהמשפחה, למרות אי ההסכמה, החיבוק הזה הוא הנותן לו כוח לעמוד מול החברה, להישאר בתוכה ולא להיפלט ממנה.

להתבונן על האחר

טל פארן - מורה להפקה בקולנוע בכפר הנוער הדתי, כפר חסידים

קולנוע מבחינתי, זה לפני הכול התבוננות. את זה אני משתדל בכל מאודי להנחיל לתלמידי. לפני שלומדים לספר סיפור, לצלם, לביים, לערוך, בואו נעשה משהו מאוד ראשוני, פשוט ואנושי. בואו נתבונן.

התבוננות מצריכה בגרות, תבונה והמון סבלנות וסובלנות. כשאני מסתכל על סביבתי במבט חטוף, אני מוצא שאני קצר רוח, עוסק בהשוואות, בביקורת, בשיפוטיות, בהגנה על עצמי ועל תפיסת עולמי. כשאני מתבונן, אני רואה את העומק, את המסתורין, את האמת הפנימית ואת המורכבות של החיים.

ההתבוננות נותנת לנו שקט. ההתבוננות מגלה לנו שיש עוד חיים סביבנו, יש שמחה, יש אהבה, יש התמודדות, יש קשיים ולעיתים גם כישלונות, יש שמחות והצלחות. עולם ומלואו מתקיים מחוץ לנו, וכשאנחנו עסוקים כל כך בעצמנו איננו רואים את כל העושר סביבנו.

"אם הבנתם את זה" אני אומר לתלמידי "אם התחלתם להפנים את המשמעות, אם הצלחתם להתבונן ולו לרגע קצר, לכו ועשו מזה סרט."

במקום עבודתי כמורה לקולנוע ולתקשורת, בכפר הנוער הדתי כפר חסידים, יש להתבוננות משמעות מיוחדת. רוב התלמידים הם עולים שעלו מארצות שונות, מתרבויות שונות, ממעגלים חברתיים שונים, ומאפיינים אותם רגשות שונים וזהויות שונות. כל אחד מהם עבר, לפחות פעם אחת בחייו, חוויה ששינתה אותו לתמיד בגלל היותה כל כך משמעותית - חווית העלייה לארץ. כל אחד מהם הוא סיפור שכולנו יכולים ללמוד, לחוות ולהתרגש ממנו.

בסרט "עולה חדש" בחרו התלמידים לספר את סיפורו של ג'רמי - נער שעלה מצרפת והגיע לתיכון בכפר נוער. כאשר ביקשתי מתלמידי להתבונן על ג'רמי ולספר לי מה הם רואים, הם סיפרו לי על הפער בין ג'רמי החייכן שמנסה לשדר "עסקים כרגיל", לבין העיניים של ג'רמי המספרות סיפור של קושי. התלמידים הבינו שמטרת הסרט שלהם תהיה לספר על מה שנמצא בטווח - בין החיוך לבין העצב שבעיניים. ההצלחה לא הגיעה מיד. ג'רמי לא היה מוכן להיפתח. הוא לא הרגיש די בטוח לשתף את חבריו במה שעובר עליו בפנים. במחשב הצטברו צילומים רבים אבל אפילו אחד מהם לא הצליח לבטא את רגשותיו העמוקים. בשלב מתקדם מאוד, לקראת סוף העריכה, הועלה הרעיון שהביא למפנה. החלטנו יחד, התלמידים היוצרים ואני, לתת לג'רמי להגיד את האמת הפשוטה, הישירה בשפה שלו. ביקשנו ממנו שיתבונן בעצמו על עצמו, שיצפה בצילומים שלו ושיספר לנו מה הוא באמת מרגיש, ואז נולד הסיפור, אז יצאה לאור האמת. הסיפור של ג'רמי השתחרר. ההתבוננות נשאה פרי.

אני חושב שההישג הגדול ביותר, השינוי המשמעותי ביותר שהתחולל בעקבות יצירת הסרט היה השינוי שעברו היוצרים. ההצלחה הענקית שלהם בעיני הייתה היכולת להתבונן על מישהו אחר, לראות שם את העומק, להבחין שיש שם רובד נוסף ואז לעשות מזה סרט המספר את סיפורו של האחר. אני שמח שנפלה בידי הזכות להיות חלק מהתהליך המדהים הזה. ■

אתגר של סיפור / על אדפטציה וכתובת תסריט

עידית גיל-גור, מורה לקולנוע באולפנת אמונה לאמנויות מראינת את ליאל בן דוד במאית הסרט "בוקר בריאות"

אם יש דבר שאנחנו אוהבים לעשות כשאנחנו יוצאים מעוד ספר שהפך לסרט בקולנוע, זה לקטר והרבה. "למה הוא לא הכניס את הקטע ש...?" "...אבל הסוף ממש לא אותו דבר!" וגולת הכותרת: "הספר הרבה יותר טוב!" אז בואו נרגע, אין שום סיבה בעולם שבאמת אפשר או צריך להשוות. האמנם? **אדפטציה. למה ואיך עושים את זה?**

ראיון עם ליאל בן דוד, במאית הסרט "בוקר בריאות" - שאותו כתבה וביימה על פי סיפור קצר של הסופר אתגר קרת

למה בחרת ברעיון של אדפטציה ולא בעצם בכתובת תסריט?

כי בשביל תסריט טוב ועמוק צריך שיהיו רבדים רבים בסיפור ויש גם להכיר לעומק את הדמויות. ניסיתי לכתוב תסריט שבו הדמות הראשית מאוד דומה למירון - גיבור "בוקר בריאות" ובעצם הדמות הזאת היא זו שתמיד הייתה אצלי בראש, אבל לאחר כמה ניסיונות הסיפור לא כל כך הצליח להמריא בזמן הקצר שהיה לנו.

איך הגעת לסיפור "בוקר בריאות"?

יצא לי במקרה להקשיב להרצאה של אתגר קרת ובעצם המפגש אתו ממש השפיע עלי. הוא דיבר על כתיבה, ואמר שפשוט צריך לכתוב, ולהוציא מה שיש מבפנים מבלי להסתבך ולשאול אנשים.

הוא אמר גם משפט אחד שממש תפס אותי ונשאר אצלי:

"אל תנסה להיות טרנטינו תמיד יהיה מישהו שיהיה יותר טוב ממך בזה." והכוונה היא אל תנסה להיות מישהו אחר, תהיה פשוט אתה.

אחרי המפגש סיפרה לי חברה שהיא שמעה אותו מקריא ברדיו את "בוקר בריאות" ממש יפה, היא סיפרה לי את הסיפור וידעתי שזה הסיפור שלי.

איך היה בצילומים?

הרגע הכי מיוחד היה ביום הצילומים הראשון. השחקן שלנו, איתמר, יצא אלינו לבוש בבגדים שנתנו לו ופתאום הופיע מולי "מירון"! זה היה רגע מרגש עבורי שנתן לי המון מוטיבציה לימי הצילום.

האם היה משפט או פסקה בספר שאליו התחברת במיוחד?

כן, זה היה המשפט האחרון בסיפור: "הוא ניסה ולרגע כמעט הצליח. הגוף שלו כאב כולו. הוא הרגיש חי".

לקראת סיום, מה למדת מהתהליך?

למדתי להאמין בעצמי וביכולות שלי, למדתי להתמודד עם רגעי לחץ וקושי. נהניתי מאוד מהעשייה ומהחווייה המיוחדת הזאת של לביים סרט.

בהזדמנות זו, אני רוצה להודות למורות שליוו אותנו בכל התהליך, לרחלי גדות, חנה אלבז ועידית גיל-גור.

ולסיכום, למדנו שכשמתחילים להעמיק בתהליך, מבינים שהמטרה היא לכתוב תסריט טוב, ולא תסריט שהוא בדיוק כמו הסיפור, ובעיקר מה שמעניין הוא לעשות אדפטציה רק אם באמצעות הסיפור הצלחת להעביר מסר משלך.

אז אם תרצו לעשות זאת, רק תמצאו סיפור שידגדג לכם באצבעות, כי זה אפשרי בהחלט!
■ **בהצלחה!**

מה היה בסיפור הזה שדיבר אלייך?

התחברתי מיד לדמות של מירון, ראיתי אותה ממש מול העיניים. הבדידות שלו דיברה אלי, ואהבתי את העובדה שהוא עושה משהו עם זה. כמו כן הבנתי שיש רבדים בסיפור ושהוא איננו סתם קו ישר, אלא מעלה שאלה, הוא איננו נותן סוף טוב או רע, אלא מעבר לזה.

ספרי על תהליך העיבוד לתסריט.

קראתי מיליון פעמים את הסיפור, וכל פעם גיליתי רובד ועוד רובד, גיליתי גם שהסיפור הקטן של כל דמות מוסיף עומק לדמות הראשית, וכך זה התחיל.

שינית משהו בסיפור או הוספת חלקים?

כל השוטים המתרחשים בבית אינם מופיעים בסיפור, אלא אני הוספתי אותם. התהליך לא היה כל כך קל.

יש לי קושי להביע את עצמי בכתב, והמשימה לשבת לכתוב לא הייתה פשוטה לי. אני חזקה יותר בצד החזותי, אני רואה כל הזמן אימוגים בדמיון, ומשם זה בא לי. ממש ראיתי את הסיפור בעיניים, אבל היה לי קשה להעביר את זה גם למילים. לכן ישבתי עם המורה, אני דיברתי ותיארתה והיא הקלידה במחשב. זה מאוד עזר לי להתגבר על הקושי הזה בצורה הזאת.

נוסף על כך החלטתי לשנות קצת חלק מסוף הסיפור המקורי כי הוא פחות דיבר אלי, בשלב הזה הרגשתי כבר חופשיה לשנות.

האם נתקלת בקשיים בתהליך? באלו קשיים?

כן, זה היה שלב הוויס אوبرים. בהתחלה הם היו כתובים בצורה ראשונית מאוד, ובשלב הצילומים לא היה צורך בהם. דחינו את זה לסוף והקושי בא לי בהפתעה כי חשבתי שיהיה קל וגיליתי שזה ממש לא. ישבתי שעות רבות על הכתיבה שלהם, כיוון שהם אינם קיימים כלל בסיפור ולא רציתי שהם יהיו "בנאליים" או "קיטשיים".

מה שכן הרגשתי טוב שיש לי תמיד נקודת עוגן שהיא הסיפור. זה הקל מאוד כי יש לאן לחזור ולהסתכל שוב. זה היה מעין "תנ"ך" כזה.

על התהליך שעברה גיבורת הסרט התיעודי חן ניזרי בסרט "מקום לכולנו"

חן ניזרי - גיבורת הסרט
חנה אלבז-וויזר - מורה במגמת הקולנוע באולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים

תקציר הסרט "מקום לכולנו"
הסרט עוסק בסיפורה של נערה בשם חן, שנפגעה מהמחלה שיתוק מוחין בעיקר בגפיים התחתונות. חן משרתת שירות לאומי ב-"מקום לכולם", ששם היא מגישה סדנאות לתלמידים בנושא קבלת השונה באמצעות סיפור ההתמודדות האישי שלה.

כשהסכמתי שיעשו עליי סרט, הסכמתי מסיבה אחת - שליחות! שליחות למען חברה מתוקנת יותר. רציתי לספר על מה שעברתי, שאני עוברת ושעוד אעבור.

אני מקווה שהסרט יעורר מודעות לשונה וזה ישפר במשהו את יחס החברה לשונה, וייתכן שהסיפור שלי יכול לעזור גם למי שמתמודד עם מגבלה כלשהי.

במהלך צילומי הסרט הבנתי שבעצם אני עוברת תהליך עצמי. פתאום אני מדברת על עצמי, על הקשיים, על ההתמודדות, הפחדים. פתאום הכול נאמר בקול ומקבל צורה, כל רגש, כל הרהור לב ומחשבה. כשהציעו לי להיות גיבורת הסרט התלבטתי, כי חשבתי שבעצם הסיפור שלי לא כל כך מעניין ושאינ לי כל כך מה להגיד. במהלך הצילומים שאלו אותי שאלות אישיות על נושאים שלפני כן דיברתי עליהם רק עם האנשים הקרובים אלי, ואכן סירבתי שמצבים מסוימים ייכנסו לסרט. לא הייתי מוכנה להצטלם במצבים שעדיין אני מתקשה להתמודד אתם ביום כגון נסיעה באוטובוס או קניית נעליים, אבל כן הייתי מוכנה לדבר על חלק מן הדברים האלו כי ידעתי שזה חשוב ויכול להוסיף.

במהלך צילומי הסרט התחלתי להסתכל על עצמי יותר, לנסות לקבל יותר את מי שאני ולאהוב את עצמי. הסרט עזר לי להתחיל תהליך ארוך ומעשי של מודעות עצמית ואהבה עצמית. אבל עדיין הנושא של ההתבוננות בהשתקפות שלי במראה והשלמה עם המראה, ועם ההליכה שלי הוא תהליך שעדיין לא הסתיים.

המסר של "אל תסתכל בקנקן." הוא מסר שקל לי יותר ליישם לגבי אחרים ופחות לגבי עצמי. אני עדיין מתקשה לצפות בסרט שעשו עלי ואני מקשיבה בעיקר לסאונד כפי שסירבתי לראות את עצמי בסרטים שצולמו בשמחות. במהלך הצילומים ראיתי לראשונה את סרט בת המצווה של אחותי. זה היה קשה מאוד עבורי, אבל הרגשתי שאני מסוגלת כבר להתמודד, כי זה היה במקום בטוח עבורי - בבית, בקרב המשפחה התומכת. במהלך הצילומים נשאלו שאלות חודרניות מאוד שאמנם הסכמתי לענות עליהן במהלך הראיון אבל סירבתי שייכנסו לסרט. מדובר בדברים שלא שיתפתי אף אחד בהם עד כה והיה גבול למה שהייתי מוכנה לחשוף.

בזמן הצילומים, ובעיקר כשהסרט היה מוכן, הבנתי עד כמה העשייה שלי בשירות לאומי והסרט שעשו עליי משמעותי לכל אחד ששומע על הפעילות שלי או רואה אותה. קלטתי שהשליחות הזאת, שאני כל כך מנסה לעמוד בה, מקבלת משמעות ובאמת מתחילה להתגלגל מפה לאוזן ולעורר מודעות.

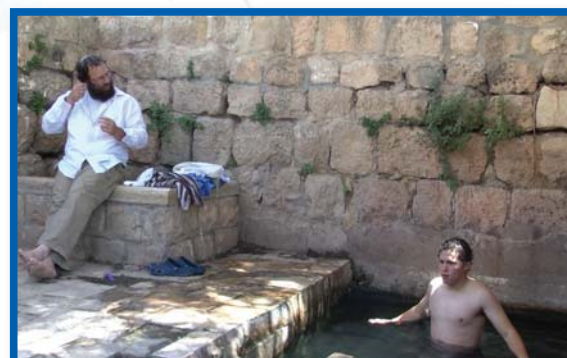
היום אני הרבה יותר אמיצה, הרבה יותר בטוחה בעצמי, מסוגלת לדבר ולהעביר מסרים לכל אחד ולהיות בטוחה שזה נוגע בכל אחד בדרכו שלו. הסרט גרם לי להרגיש שיש לי מה לתת באמת, מעבר לתיאוריה ומעבר לעזרה לחברים. יש לי מה לתת לעולם הגדול, לאנשים שצופים מהבית וחושבים: "גם אני יכול!" עדיין מביך אותי להיות דמות בסרט ומביך אותי שאנשים פונים אלי ומדברים אתי על הסרט, אבל אני שמחה לשמוע שהסרט חיזק אותם. אנשים אומרים לי שבסרט היה משהו מחזק ואז אני מרגישה שכל ההתמודדויות בצילומים ובסרט היו שוות והצלחתי בשליחות שלי.

אני רוצה להודות לבנות המקסימות שעשו את הסרט על ההקשבה, ההבנה, התמיכה, הרגישות לא ללחוץ ולא לחשוף את המקומות הקשים ואני מודה להן על התהליך שהתחלתי בעקבות הסרט ומקווה שעוד ימשיך. ■

על הסרט "אם נברך" "שהכול"

איילת נולמן ורחלי דויטש - יוצרות הסרט, תלמידות המגמה לקולנוע

תקציר הסרט "אם נברך שהכל", בוגרות מגמת הקולנוע בתיכון פלך, ירושלים:
בסדנת שירה נפגש נער שמרן עם נערה ליברלית. הוא מחובר לתשובות הרב ב-SMS היא פוסקת לעצמה. אז איך מברכים על סושי - ומי בסוף יפסוק? מי ישפיע על מי?

כמה קריטריונים הנחו אותנו כשהתחלנו לחשוב על הסרט. רצינו ליצור קומדיה רומנטית - רצינו סרט שכיף לצפות בו וכיף ליצור אותו. למדנו די על קומדיות רומנטיות ורצינו להימנע מסיפור "סינדרלה" קלאסי שבו תמיד הגיבורה היא הזקוקה למהפך, לכן החלטנו ליצור קומדיה רומנטית הפוכה שבה נמנענו מהקלישאה של הנסיך על הסוס הלבן המגיע להושיע את הנסיכה. ניסינו ליצור סיפור שבו היחסים בין המינים שוויוניים והדדיים יותר. הקריצה לסינדרלה בסצנת המרדף מדגישה את ההבדל ואת האירוניה שבין שני המצבים.

חשוב היה לנו ליצור דמויות בגילנו, מתוך עצמנו, המעלות שאלות שאתן אנחנו מתמודדות.

הסרט מציג שני קונפליקטים שהם בעצם אחד:

הקונפליקט של היחיד המחפש את דרכו אל מול החברה, והקונפליקט של האדם אל מול עצמו, או אל מול "הכולם" שבפנים בחיפוש אחר האמת.

יונתן מתמודד עם שני הקשיים - הוא מחפש את האמת בתוך עצמו ומנסה להתמודד עם חוסר הביטחון והספקות המלווים אותו. במקביל הוא חושב גם על החברה הסובבת אותו - "הציונות הדתית", "האורתודוקסיה" וכו'. הוא צריך להתמודד עם ההגדרות הכובלות אותו, הן מבפנים והן מבחוץ כדי לפעול בצורה אמיתית, כנה ואמיצה יותר.

רצינו לבסס את הסיפור על אלוזיה מקראית כלשהי, ולבסוף מצאנו את סיפור יונתן ויערת הדבש. מדובר בסיפור שבו שאול מכריז על חוק: "אסור לאכול עד הערב". החוק נדמה אקראי, סתמי, חסר משמעות, כך נוצר מצב שבו הכלל פוגע במי שראוי להיטיב עמו, ביונתן שעשה ישועה גדולה לישראל. יונתן עובר על החוק, מכיוון שלא שמע את ההכרזה, ומיד מאוים בעונש על טעותו - הוא מחויב מיתה למרות מעשהו הנועז. אך כשהחברה מכירה באמת שלו - כשהעם מכיר באמת שלו, ברגע שמישהו מבחין שהמלך אולי קצת עירום יונתן ניצל והופך לגיבור.

ההחלטה האחרונה שהתקשינו לקבל כמעט עד הסוף, הייתה שם הסרט - "אם נברך שהכול". בעת העריכה התברר לנו שזהו השם המתאים לסרט. שם המציג תהייה - מעין שאלה. מה יקרה אם נברך שהכול? מה יקרה אם נראה את הקדושה בכול? מה יקרה עם נתמודד עם הפחדים שלנו ונאמין לעצמנו? מה יהיה כל כך נורא? ■

כי רק תלמיד יוצר יצליח להפיק את המרב מהכלים הניתנים לו במהלך הפרויקט, שהרי התסריט מהווה חלק מהגשמת החלום שלו ואנחנו רק מסייעים לו בדרך להגשמתו.

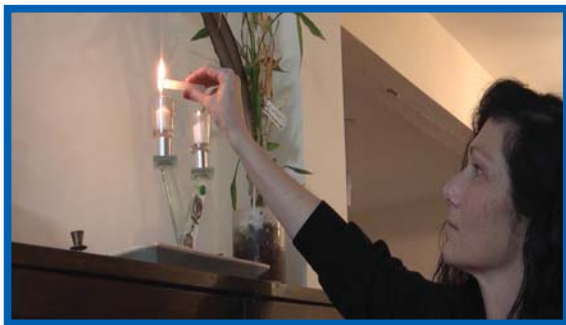
“שלוש ארבע ולעבודה” – באופן כללי כתיבת תסריט דורשת משמעת עצמית גבוהה ועבודה רציפה, על אחת כמה וכמה כאשר נכנסים לפרויקט, אם אין מקפידים על עמידה בלוחות זמנים, התלמידים דורכים במקום, אינם מתקדמים והכניסה לפרויקט הופכת למיותרת.

“והעיקר לא לפחד כלל” – כדאי להניח את הפחד בצד, להיות פתוחים לשינויים ולמחשבות חדשות. ובמידת הצורך יש לערוך בירורים ושינויים אמיתיים בתסריט.

“היה לי חבר היה לי אח” – הליווי של המורה המעשי, שיהיה שותף לעבודה עם התלמידים ועם התסריטאי איתאל בן חיים הוא קריטי, עליו לתווך ולהוציא אל הפועל את הרעיונות והדיונים הנפלאים שנעשים במסגרת הפרויקט.

כששאלתי את ללי טולדנו, זוכת פרס התסריט היהודי בחמ”ד ותלמידת אולפנת צביה רבבה; מה הערך המוסף שהיא קיבלה בהשתתפותה בפרויקט התסריט היהודי. היא השיבה: “התהליך היה מלמד, גרם לנו להגיש תסריט מוקדם ולעבוד עליו עד שיהיה מוכן, עם ההסתכלות המיוחדת של איתאל בן חיים.”

בזכות פרויקט התסריט היהודי למדתי להכיר את תלמידותי מכיוון אחר. בפרויקט הן הפכו ליצירות אמתיות וקיבלו אחריות מלאה ומהותית על הסרט שלהן. הפרויקט גרם להן לחשוב הרבה מעבר לבחינת הבגרות. הן יצרו סביבן אווירה טובה ומקדמת של שמחת השפיעה על שאר תלמידות הכיתה. ■

מחשבות על פרויקט התסריט היהודי

שלומית אסולין, מורה לקולנוע באולפנת צביה, רבבה

“מי שיש לו נשמה של יוצר מוכרח להיות יוצר רעיונות ומחשבות...” (הרב קוק)

היצירה היא לב הנשמה היהודית – היא נוגעת בעומק הנשמה, והיא מביאה את האדם הבא עמה במגע לשינוי משמעותי.

כשאני ניגשת לדון עם התלמידים שלי על יצירה יהודית ועל תסריט יהודי, נשאלת תמיד השאלה – מהו תסריט יהודי? האם עצם העובדה שהיוצר יהודי הופכת את התסריט ליהודי? או אולי יש צורך במוטיבים בעלי אופי דתי, מדרשים או הלכות?

השאלה הזו עלתה בי ביתר שאת כאשר צפיתי עם תלמידותי בסרטים שעלו לגמר בפרויקט התסריט היהודי. הסרטים נעשו בסגנונות שונים ובנושאים שונים.

אני מאמינה שהיהדות נוגעת בכל הפרטים הקטנים והגדולים שבחינו, כגון: יחסים בין דוריים, זוגיות, אהבה, נתינה, כבוד, חסד ועוד, לכן כמעט כל יצירה בעלת עומק מחשבה והתעסקות בסוגיות משמעותיות נכנסת לתוך ההגדרה של תסריט יהודי.

הרצון של כל מורה הוא שתלמידיו יצרו סרטים העוסקים בנושאים בעלי אמירה משמעותית ועמוקה. לצורך זה יש להקדיש די זמן לתסריט של הסרט, כדי לשפר ולרומם אותו כמה שיותר.

אך המציאות מכתובה קצב אחר. תלמידי התיכון נאלצים לחלק את זמנם בין קולנוע לבין מקצועות נוספים, וישנו הקושי של המורה שצריך לחלק את זמנו בין כ- חמישה שישה סרטים במקביל. ההרגשה היא שיש קושי להגיע לעומק של כל סרט בצורה המיטבית כפי שהיינו רוצים ומצפים, ולכן על כל מורה לסגל לעצמו את הטכניקות שיצליחו להפיק מכל סרט את הפוטנציאל הגלום בו.

בשל הקשיים שמניתי ברצוני להמליץ על הצטרפות לפרויקט התסריט היהודי, בניצוחו של התסריטאי איתאל בן חיים, אשר חונך כל תסריט ונותן לתלמידים, בנוסף לנעשה בכיתה, יחס אישי המאפשר לתסריט לרומם את הסיפור הפשוט לרמות גבוהות ומשמעותיות.

מה כדאי לחשוב ולעשות רגע לפני שנכנסים לפרויקט התסריט היהודי?

“לפעמים חלומות מתגשמים” – עלינו לבחור בתלמידים יוצרים בעלי אמביציות חזקות ושאיופות גבוהות,

"זוויות", כתב עת אלקטרוני שלנו ובשבילנו - המורים, אשר נשלח בתפוצת מייל ועולה גם בדף הפייסבוק של זוויות. רוב הכותבים הם מורים ותיקים וצעירים העוסקים בקולנוע מעשי ועיוני, בעלי התלבטויות, עצות ותובנות, בדיוק כמוני וכמוכם. כתב העת משתדל לתת מענה לשלל התחומים המעשיים שאותם אנו מלמדים במהלך השנה - בימוי, צילום, תסריטאות ועריכה, אך מעבר לכך מובאות בו גם התלבטויות חינוכיות המדברות בעיקר אל המורה המלמד בחינוך הממלכתי-דתי; עד כמה אפשר להראות? האם בשל טעמי צניעות עלינו לוותר לעתים על הישגים מקצועיים? ועוד סוגיות דומות הייחודיות לחינוך שלנו. אך המידע המובא במאמרים של זוויות אינו העיקר. המטרה העיקרית שלנו בהוצאתו של כתב העת היא שהוא יהווה פלטפורמה לשיח בינינו - המורים במסגרות החינוך הממלכתי-דתי. השיח מתחיל להיווצר כבר בקריאה של הגיליון ונמשך אל שיחות צ'אט, תגובות ושיתופי פעולה עתידיים המתהווים בחלל החברתי-שיתופי-וירטואלי.

אני מזמין אתכם להצטרף אל "משפחת זוויות" ולקחת חלק בהעצמה של העשייה החינוכית שלשמה כולנו כאן. ■

"זוויות"-הפנים הוירטואליות שלנו

יהודה ויטלזון -מורה לקולנוע בתיכון כרם יבנה, חולון ועורך המגזין המקוון "זוויות"

מיילים, פייסבוק, טוויטר, אינסטגרם ואיך אפשר בלי קדחת הווטסאפ?! זאת המציאות הסובבת אותנו, מציאות חברתית-שיתופית-וירטואלית.

עברתם את שלב הפחד? אני מקווה שבבילכם שכן, במיוחד אם אתם עוסקים בהוראה במאה ה-21. ובעצם ממה פחדנו כולנו כשזה רק התחיל? מהמילה "חברתית"? ומה מרתיע בקשר חברתי שבו אנחנו יכולים להחליט מתי אנחנו און-ליין ומתי לא? וכאשר אנחנו במצב און-ליין, המעגלים החברתיים נפתחים בצורה כה גדולה ומקיפה בעידן האינטרנט, עד שמאגר "החברים" שלנו מגיע למאות או אלפים. נכון, הם דמיוניים, אנחנו לבד בעולם ועוד מיני קלישאות... בסדר. אבל הנקודה היא שמאחורי כל חבר דמיוני כזה יושב אדם כמוני, כמוכם, אדם חושב, אדם מרגיש ולמה שלא ניקח חלק במרחב החברתי העצום הזה ביחד? זה פשוט יותר קל.

"שיתופיות". כן גם מהמילה הזאת חונכנו לפחד. מי שחינך אותנו לפחד היה בעיקר הממסד שאולי רצה לשמור אותנו בורים, מבולבלים וחלשים לעומתו. אבל היום הוא כבר "לא יכול עלינו". אימפריית הגוגל שברה את האפשרות לחסום מאתנו - האנשים הקטנים, ידע, וידע הוא כזכור - כוח! מי מאתנו המורים לא נעזר עשרות או מאות פעמים ב"פרופסור" גוגל הנודע? ונחשו מיהו אותו פרופסור? אנחנו! אני, אתה, והוא, כל אחד מאתנו מוסיף משהו לאימפריית הידע הבלתי נדלית הזאת, עד שבכל תחום ותת-תחום אפשר למצוא מידע בצורה נוחה וזמינה.

"וירטואלי" - מדומה, מלאכותי, לא ממשי (מתוך ויקימילון). כן יש משהו מאיים במושגים הללו המדייקים בעברית את המשמעות של העולם הוירטואלי. מה יהיה בעולם כזה? מה ייגרם לנפש האדם? מהן ההשלכות הפוליטיות? וכעת - breaking news!! אנחנו כבר שם. המדיה הוירטואלית היא השולטת כיום בעולם. ודאי דיברתם על כך עם התלמידים שלכם ולכן לא ארחיב. כעת שתי אפשרויות בידינו - לנסות לנתב את העולם הוירטואלי החדש הזה לכיוון חיובי, או להשאיר את ההגה בידיהם של בעלי אינטרסים קצת פחות חיוביים משלנו.

כולם מסביבנו מבינים את זה וגם מערכת החינוך עוברת בשנים האחרונות מהפך חיובי לטעמי ובו יותר ויותר פורומים, קבוצות, מאגרי מידע ושיתופי פעולה מתהווים באינטרנט. החלטנו להצטרף למהפכה בחלקת האלוקים הקטנה שלנו - חינוך חמ"ד ללימודי תקשורת וקולנוע.

קצב ההתקדמות של הקבוצה תלוי במספר גורמים, כגון גיבוש הרעיון הסופי לסרט, היחסים בתוך הקבוצה, האופי של הבמאי ועוד. אם קצב ההתקדמות של הקבוצה סביר, אני נותן להם משימה לפעם הבאה: תיאור הדמויות הפועלות בסרט. אם הקצב איטי מהצפוי, לא אלחץ, ואבקש רק לחשוב ולהעלות על הכתב את מה שסיכמנו בינינו לגבי הרעיון הכללי של הסרט.

בפגישה הבאה אנחנו מנסים לכתוב יחד את הסיפור על בסיס הרעיונות שהתלמידים הביאו אתם. אני עובר יחד עם הקבוצה על השלבים השונים של הסיפור - איך הסיפור יתחיל? לאן הוא "יתגלגל" משם? איזה שינוי יעבור הגיבור? האם גם האנטגוניסט יעבור שינוי? אחד המשתתפים כותב את ההחלטות המקובלות על דעת כולם, או לפחות על דעת הרוב. רק לבמאי ולי יש זכות וטו. אני מטיל וטו מתוך שיקולים שונים: מהו סיפור טוב, ומהו סיפור שבלוני? מה מותר במסגרת ההלכה או במסגרת בית הספר שבו אני מלמד? מה עלול לעורר בעיות הפקה שהתלמיד אינו מודע אליהן? צריך להתחשב גם במסגרת שאליה הסרט משתייך: 10-15 דקות לסרט גמר ו-3-5 דקות לסרט חצי גמר.

את סופו של הסרט קשה לבחור לפני שהסיפור מבשיל. הסוף צריך לעלות מתוך הדמויות ומתוך הקונפליקט. אני מסביר לתלמידים את התהליך הטבעי והנפלא הזה, שעל פיו רק כאשר הדמויות והקונפליקט ברורים והדמויות מתחילות לפעול, הסוף מתגלה.

איני שולח את התלמידים לכתוב סינופסיס, אלא אם כן עברנו יחד את כל השלבים של עיבוד הרעיון לכדי סיפור. לדעתי אין להם כלים לכתוב סינופסיס ללא עזרה ממשית של המורה בעיצוב הסיפור. רק אחרי שהצוות יגיע לתמימות דעים פחות או יותר לגבי הסיפור על כל שלביו, פרט לסיומו, אבקש שיכתבו סינופסיס.

פעמים רבות הסינופסיס שהתלמידים מגישים שונה ממה שעלה בשיחה המשותפת. צריך לבדוק את הדברים לגופם. אני משתדל להיות פתוח למה שהתלמיד מביא ולא לוותר בקלות על רעיונות טובים, אבל גם לא להתקפל מול כל גחמה שלו.

כשהקבוצה עובדת במצב אופטימלי, התלמידים יגיעו לפגישה השלישית עם סינופסיס. השלבים הבאים בהתקדמות כתיבת התסריט ידועים - טריטמנט ותסריט. לא כדאי לאפשר לתהליך זה להימשך למעלה מחודש וחצי, כי הדבר יסכן את האפשרות לגמור את הסרט בזמן. ישנן קבוצות שירצו להתלבט לגבי נושא הסרט במשך חודשים. איני מאפשר את הדבר הזה. אני מאמין שהמורה צריך להיות סמכותי ולהבהיר לתלמידים שרק אם יעמדו בלוח הזמנים הם יצאו עם סרט טוב בסוף השנה.

פעמים רבות קבוצות רוצות לשנות נושא למשהו פחות מוצלח אחרי חודש או חודשיים של עבודה. איני מאפשר זאת אלא אם כן הדבר לגמרי הכרחי ומוצדק. לוח הזמנים של כל השנה שאותו אני מחלק בפגישה הראשונה, עומד מול עיניי לאורך כל השנה. עמידה בזמנים היא חלק חשוב בתהליך עשיית סרט. ■

התחלה עלילתית

יעקב פרידלנד - מרכז מגמות קולנוע באולפנת קריית ארבע ובישיבת נווה שמואל, אפרת בין סרטינו: את המקום מרחוק, אל הציפור, שעשני אישה

**תנו לרעיון להוביל
על ההתחלה של עשיית סרט גמר עלילתי**

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 1) בנושא "התחלות". בעריכת יהודה ויטלזון)

האם תלמידים, שזה עתה החלו בלימודי קולנוע, יכולים לבנות בעצמם סיפור שיש בו קונפליקט, התחלה, אמצע וסוף?

בעיניי עלינו לדרוש תחילה רעיון המושך את לבו של התלמיד, למשל: סרט על דתי לאומי הרוצה להיות חרדי, או סרט על ילד שהוריו מתגרשים. השלב הראשון הוא למצוא את הרעיון שמוצא חן בעיני הצוות והמורה. **סרט אינו מתחיל בסיפור אלא ברעיון.**

שלב העלאת הרעיונות השונים צריך להיעשות לפני כל הכיתה ולא בקבוצות. המורה נותן לכל הכיתה להגיב על הרעיונות שעלו - האם הם נשמעים מעניינים ומבטיחים? האם הם אפשריים לביצוע? וכו'. אחרי שהועלה רעיון כללי אשר מוצא חן בעיני הצוות הממונה על עשיית הסרט, אני יושב עם ארבעת חברי הצוות ומנסה להפוך את הרעיון לבסיס לסיפור.

בעניין בניית הצוות, מניסיוני עולה כי רק לעתים רחוקות החלוקה לצוותים היא בהתאם לנושא הסרט. לרוב יותר חשוב לתלמידים עם מי הם עובדים ואיזה תפקיד יבצעו מאשר חיבור לנושא הסרט.

בישיבה המשותפת עם התלמידים, שבה מעלים את הרעיונות ודנים בהם, אני לוקח תפקיד פעיל אך נזהר מאוד שלא להשתלט. אני מציע הצעות כמו כל אחד מחברי הצוות ומקבל בהבנה דחייה של הרעיונות שלי. אני מוצא שאם איני מנסה להשתלט, תרומתי לעיצוב הסיפור מתקבלת בשמחה. אני משתדל להיות קשוב לרצונותיהם של התלמידים ולמה שעולה מהם, ולוודא שלא מתרחקים מדי מהעניין שהתעורר בהם כשבחרו בנושא המרכזי של הסרט.

חשוב לוודא שהבמאי מרגיש שהרעיון משקף את מה שיש לו לומר, ורצוי שגם שאר חברי הצוות ואני נרגיש שלמים עם הסיפור לפני שמתחילים לכתוב את התסריט. לפעמים יש חבר אחד בצוות שאינו מרוצה, אם הוא אינו הבמאי או המורה, דבר זה אינו צריך לעכב את עשיית הסרט.

לאחר בחירת הרעיון, המורה יברר ביחד עם הקבוצה: מי יהיה גיבור הסרט? מה מפריע לו? עם מי הגיבור יתעמת? מה יהיה אופיו? מה יהיה אופיו של האנטגוניסט? אלו השאלות הבסיסיות ביותר שעליהן אנחנו מנסים לענות לפני שמנסים לבנות את הסיפור. בדרך כלל רק אחרי שמגדירים את פרוטגוניסט והאנטגוניסט, אנחנו מגדירים מהו הנושא שסביבו מתעמתים ומהו בעצם הקונפליקט המרכזי של הסרט. רק אחרי שיובהרו העניינים הללו, נתחיל לבנות יחד את הסיפור.

ומשמעותיים, אל תוך עצמם בתוך מציאות חייהם, בתוך הנושאים המושכים את לבם ומעסיקים אותם. אל לנו לשלוח את תלמידינו אל מקומות שאינם קשורים אליהם ואינם מחוברים לעולמם. להפך, תפקידנו הוא פשוט להיות שם בשבילם, לדחוף, לחבק, להעז, אך בעיקר להוביל אותם להאמין בעצמם. להוביל אותם לחקור ולחפש.

בשנה האחרונה במסגרת סרטי הגמר במגמת תקשורת צבייה ברחובות יצרנו ארבעה סרטים אישיים המלווים תלמידות בהתמודדויות שונות. נמצא שהחיים עולים על כל דמיון.

מבחינתי זו זכות גדולה להתלוות לדמות המוכנה לחשוף את עצמה לפני ולפני המצלמה. זו הזדמנות נפלאה שניתנה לנו - המורים לקולנוע, לעמוד מאחורי המצלמה, לחייך, לבכות, להתרגש ובעיקר להיות שם בשבילם.

לסיום, כמה טיפים מדרכי ההוראה שלי:

- אני ממליצה להתחיל את השנה ביצירת אמון באמצעות חוויות משותפות, מעגלי שיח וראיונות עומק שאנחנו עורכים לתלמידים.
- ליצור אווירה נעימה גם ברמה הפיזית. לא לשבת בצורה חזיתית (פרונטלית) אלא יותר חברית.
- לספר מעט על עצמנו. פעמים רבות הרגשתי שרק אחרי שאני מספרת על עצמי ועל ההתמודדויות שלי בחיים, יש לתלמידים אפשרות אמיתית להיפתח.
- להתעקש על החיבור של התלמידים לנושא שהם בוחרים.
- לצאת יחד ליום צילומים מחוץ לכותלי בית הספר.
- לצפות יחד בסרטים משנים קודמות ולגלות איפה זה פוגש את התלמידים. אם מישהו מתרגש מסרט מסוים להמשיך אותו ולהבין היכן זה קיים אצלו.

התחלה תיעודית

מירה לשם - מורה באולפנת צביה, רחובות ובישיבה התיכונית אלישיב, לוד
בין סרטיה: בעוז רוחו, קטיף אחרון

לטוות את החוט הרגשי
על תפקיד המורה כמלווה פרויקט תיעודי

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 1) בנושא "התחלות". בעריכת יהודה ויטלזון)

ערב שנת לימודים חדשה. כמה פעמים רצית לגשת לתלמיד שלך ולא הצלחת כי לא ידעת איך לפתוח את הדלת? כמה פעמים ניסית לשלוח את התלמידים שלך להביא נושא לסרט והם חזרו עם סיפורים גזורים מהעיתון במקרה הטוב, או דפים ריקים במקרה הפחות טוב?

אפתח בזה שאני מאמינה גדולה בחיים. מאמינה שהם מרתקים, מרגשים, מצחיקים ומפחידים. מאמינה שסיפור חייו של אדם באשר הוא תמיד יכול להפוך לסרט. מאמינה שהכול תלוי ברצון של הדמות לעבור תהליך אמיתי ומעבר לזה, ואולי בעיקר, אני מאמינה ביכולתו של הסרט להיות כלי טיפולי משמעותי ומעצב בחייה של הדמות.

לפני כשנתיים, אחרי חודשים של ניסיונות להביא סיפור טוב לסרט ללא הצלחה, ניגשה אלי תלמידה ואמרה שיש לה רעיון לסרט על משפחה שכולה. "משפחה שכולה זה לא סיפור מספק". אמרתי "זו משפחה שהבן שלה נהרג לפני 19 שנים". "נו...?". שאלתי "הם אף פעם לא דיברו על זה". היא המשיכה. "את מכירה את המשפחה הזו מקרוב?" ניסיתי לגעת בעדינות "כן" היא אמרה "זו המשפחה שלי. אח שלי נהרג לפני שנולדתי, בגיל שבע ירדתי עם אבא שלי למחסן ומצאתי תמונה שלו, שאלתי 'מי זה?' הוא ענה שהיה לי אח שנהרג. אף פעם לא הייתי בקבר שלו ואינני יודעת על זה כלום."

כך התחיל הסרט "בדרך אליך" שזכה בפרס הראשון בתחרות החמ"ד וכן בתחרות הארצית לסרטי תלמידים. מור דויד, גיבורת הסרט, הבינה שיש כאן הזדמנות בשבילה. לא הזדמנות לזכות בפרס, לא הזדמנות לעשות סרט טוב, אלא הזדמנות אמיתית לעבור תהליך.

סרט תיעודי הוא סרט המלווה מציאות. תפקידנו כמנחים הוא ללוות את התלמידים ולהעניק להם ביטחון ואמונה בבניית אבני הדרך שלאורם תתרחש העלילה. סרט תיעודי טוב מראה את המציאות כפי שהיא ואינו מדבר רק על העבר.

מציאות, מרתקת ככל שתהיה, אינה יכולה להיות סיפור טוב אלא רק בסיס לסיפור. בסרט התיעודי איננו "מדברים על... אלא מראים את..." את מה שהיה והוא חתום וסגור ואי אפשר שוב לחיותו. תפקידנו הוא לטוות את החוט של הרקמה הרגשית העדינה הזו. להוליך את התלמידים שלנו אל מסעות אמיצים

לצאת לחסע

שלומית אסולין - מורה לקולנוע מעשי ועיוני באולפנת צביה, רבבה
בין סרטיה: הפסקת אש, שלום שבת

ללמוד מהטעות של פלהרטי
על שלב התכנון התיעודי ומה שאחריו

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 1) בנושא "התחלות". בעריכת יהודה ויטלזון)

רוברט פלהרטי, במאי הסרט "נאנוק איש הצפון" (1922), נחשב לבמאי סרט התעודה הארוך הראשון שלימים יקרא בשם סרט דוקומנטרי - תיעודי בעברית. בשנת 1913, פלהרטי מחליט לקחת מצלמה ולצאת למסע ארוך למפרץ הדסון על מנת לצלם את האסקימוסים. פלהרטי מבלה בחברת האסקימוסים כעשר שנים. הוא מתחקה אחר אורחות חייהם ביום ובלילה, מנסה ללמוד על האהבות והשנאות שלהם, על מנהגיהם, קשייהם, על כושר הישרדותם בתנאי חייהם הקשים ופחדיהם, עד שבסופו של תהליך הוא מצליח להפוך פאזל חיים גדול לסיפור אחד.

במאמר זה נבין את מה שפלהרטי למד בדרך הקשה, שעל מנת שסרט תיעודי יצליח עליו להציג את הסיפור הפנימי שהמציאות טומנת בחובה באמצעות גיבור שאתו אפשר להזדהות. נסקור כעת את השלבים הטרוניים של צילומי הסרט התיעודי שבעזרתם מלאכת הבימוי תהיה נוחה ויעילה יותר.

הנטייה הטבעית שלנו היא להתנהג כמו הבמאי פלהרטי, לקחת מצלמה ולהתחיל לצלם, אך האמת היא, בהנחה שאיננו מעוניינים או מסוגלים לבלות עשר שנים תמימות בצילום סרט, שאנו מוכרחים לערוך בינו לבין עצמנו שלב טרוני חשוב לפני שלב התחקיר - שלב המחשבות.

מחשבות מתרוצצות ללא סוף בראשו של הבמאי ומחפשות את הסיפור לסרט. הן מחפשות דמות שתצליח לסחוף אחריה את הצופים במשך סרט שלם. דמות המעוניינת לומר דבר מה לעולם, דמות המסתירה סיפור בכל פעולה ודיבור. נוסף על כך המחשבות מחפשות נושא שיצליח להוסיף מורכבות לסרט, נושא חשוב לבמאי, שיש מה לומר עליו, נושא מורכב וחדשני. ולבסוף המחשבות מחפשות את הכוח להיות חלק ממסע ארוך, מרתק ומספק. סרט תיעודי מתחיל בניצוח כשהבמאי והדמות נפגשים למטרה אחת, כדי לספר סיפור - לעשות סרט.

לאחר שלב המחשבות מגיע שלב התחקיר המהווה את הצעד הראשון והמשמעותי ביצירת הסרט. הוא מחדד את הנושא שבחרנו, נותן לו עומק ומאפשר לקבל תמונה שלמה ומלאה יותר על הסרט שברצוננו ליצור. ניתן לומר שללא התחקיר כמעט ואי אפשר ליצור סרט וככל שהבמאי ידע יותר, הסרט יהיה מוצלח יותר. תחקיר בנושא הסרט יקדם את מציאת הדמויות לסרט.

כיצד ניגשים לתחקיר? ראשית יש לנסות ולברר כמה שיותר פרטים על הנושא או על הדמות שבחרנו, לחפש מידע באינטרנט בספרות ובארכיוני הסרטים, לשוחח עם אנשים המתמצאים בנושא או הנמצאים בקשר עם הדמות וכך מתבהרים ומתבררים הפרטים יותר לעומק. לאחר מציאת הדמות יש ליצור אתה קשר, להיפגש אתה ולשוחח עמה. בתחקיר הדמות מומלץ להגיע מוכנים, לשאול כמה שיותר שאלות, לברר פרטים על מקומות צילום ולחשוב על מצבים שיצולמו במהלך הסרט.

לדעתי לא כדאי לאפשר לתלמידים לעשות תחקיר מצולם. לתלמידים זהו מפגש ראשון עם הדמות, הם אינם מכירים אותה ומתרגשים מאוד. ברוב המקרים, אם הם מצלמים את התחקיר הראשוני יהיו בעיות בצילום או בסאונד. מומלץ לומר להם לצלם רק דקות בודדות, כ-4 דקות מתוך התחקיר, שבהן הם משוחחים עם הדמות הנבחרת. כך אנו - המורים, נוכל לראות אם הדמות מצליחה לעבור מסך או שאיננה מצליחה "להתרומם".

בחירת הדמות היא קריטית וחשובה ויש לזכור שעליה עומד וסובב הסרט. הבחירה יכולה להתחיל בדמות מוכרת, מעניינת ומושכת. היא יכולה להיות אהובה על הבמאי ומוערכת כך שיהיה קל להזדהות עמה. ברם אין הכרח לבחור בדמות אהובה וניתן אף לבחור בדמות השנויה במחלוקת כך שלעיתים היא עשויה לעניין ולרתק את הצופים במידה רבה. בבואנו לבחור דמות, מומלץ עוד בשלב ההתחלתי לנסות ולהכיר לעומק בעצמנו, כך נדע אם זוהי הדמות המתאימה למחשבות שקדמו לסרט. עלינו לפתח שיחה עם הדמות ולשים לב אם היא זורמת או עצורה. כמובן יש לקחת בחשבון שבאופן טבעי קיימת התרגשות ראשונית, אבל בדרך כלל על פי הרושם הראשוני שנוצר ניתן במידה רבה לקבוע את אופייה של הדמות שתוצג על גבי המסך. דמות טובה תצליח לבטא את עצמה כך שכאשר שואלים אותה שאלה של כן ולא, היא תדע תמיד לפרט ולהסביר את תשובתה. לדעתי הביטוי המנחה במציאת הדמות הוא קסם אישי, שהרי אל לנו לשכוח שעל הדמות להיות "עוברת מסך". מעבר ליכולת המילולית של הדמות עלינו להפנים שהפעולות והמצבים של הדמות הן המשמעותיות עבורנו. אנחנו צריכים שיקרו לה דברים בזמן אמת, שהיא תשתף אותנו במה שעובר עליה, שאנו נהיה חלק מחייה ומלוח זמנים שלה ושהסרט יהיה משמעותי גם עבורה. איננו מעוניינים בראיון ארוך ומייגע בלבד, אלא במכלול של סיפור קולנועי המורכב מסאונד ותמונה כאחד.

אם התלמידים יצאו לתחקיר והשיגו דמות "בינונית" שלא כל כך מרבה בדיבור. אל תפחדו לעצור את הסרט בשלב הזה, שכן הם יעמלו קשות על מנת להוציא תוצר טוב תחת ידיהם בעוד אנחנו יודעים שמה שמונע מהסרט להתרומם הוא הדמות שנבחרה.

תחילתו של סרט תיעודי היא יציאה למסע שהסוף שלו איננו ידוע ועלינו להכין כמה שיותר את המסלול ואת הדרך על מנת להגיע לסופו בהצלחה. ■

למען האמת זו הייתה הפעם השנייה שצפיתי בסרט הזה. הפעם הראשונה הייתה כשלמדתי קולנוע באוניברסיטה. גם אז התחלחלתי מהסרט הזה, אבל הפעם הצטערתי מאד על התלמידים: למה הם צריכים לראות את אמנות הטיורף הזו? למה להכניס לראשם את התמונות המזעזעות האלה? מה הם קיבלו מהתוכן הפוגעני הזה? האם ידע על עוד צורת אמנות שווה את הנזק שנעשה בעקבות הצפייה בו?

לעניות דעתי יש הבדל בין תלמיד בתיכון שלומד קולנוע לבין סטודנט לקולנוע. אני רואה את ביה"ס כבית חינוך ולא רק כמקום לרכישת כלים וידע. ידע צריך להיות מבוקר ומצונזר בין כותלי ביה"ס. לעיתים מרוב רצון להיות מורים מקצועיים ולהעניק לתלמידנו את הכלים הטובים ביותר אנו שוכחים שהננו, המורים המקצועיים, קודם כל מחנכים.

הרב קוק, בספרו 'שמונה קבצים' מדבר על כך שיצירה רוחנית אמיתית היא חופשית, כלומר אינה משועבדת לשום דעה ולשום השפעה חיצונית אלא נובעת מן הטבע הפנימי והטהור של האדם.

היצירה הרוחנית חפשית היא

היצירה הרוחנית חפשית היא, אינה מתחשבת עם שום דעה ושום השפעה, היא יוצרת לפי הלך רוחה פנימה, וכל מה שתתגבר בקרבה אמונתה בעצמה, כן תעלה למרומי האמת. השקר, והרשעה האחרונה בו, אינם באים כי אם מהשפעה חיצונית שפאה על היצירה הרוחנית קספחת, המצוה אותה בכוחה להגות ולא רוחה, "כי הואיל הלק אתרי צו" (הרשעה י"א), צו זו עבודה זרה" (על פי סנהדרין ט, ב).

שמונה קבצים, קובץ א' תרח

ככל שהיצירה נאמנת יותר למקורה הפנימי, כך גם תופיע בעולם אמת גדולה יותר. מכאן אפשר ללמוד כי צדדי השקר והזיוף המצויים ביצירה הם תוצר של גורם חיצוני המביא את היצירה להגות במה שאינו נמצא ברוחה שלה. אם הלימודים המעשיים מהווים יישום של הידע העיוני, אולי צריך לחשוב: האם באמת אנו מכוונים את תלמידנו ליצור יצירה חופשית? האם אנו מטפלים בנפשות האלה בעדינות מספקת? בעיני החוויה האקטיבית והפסיבית הן העיקר, מהות לימודי הקולנוע. הכלים המקצועיים, השפה הקולנועית הם רק בסיס לחוויה. ידיעת השפה היא הכרחית, אך היא רק אמצעי בדרך למטרה שהיא היכולת ליצור, לספר סיפור בצורה האותנטית ביותר ולבטא בצורה מדויקת את עולמו הפנימי של היוצר על ידי האסתטיקה הקולנועית. לעיתים העיסוק בשפה הקולנועית בצורה בלתי מידתית פוגע בנפש התלמיד וביכולת שלו להתבטא בצורה חופשית ללא השפעות זרות. בשאלת החשיבות "תלמוד או מעשה" (ספר דברים, מ"א) חלקו חז"ל. לענייננו, תלמוד הוא הכלים המקצועיים והחוויה הפסיבית, היכולת לקרוא טקסט קולנועי, לפרשו ולדון בו. מעשה הוא היצירה.

אני מאמינה ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ואם היצירה היא התכלית במגמת קולנוע, צריך לחשוב היטב מה מתרחש בנפש בדרך אליה. ■

יש גבול?

שני מיטל-דהן - מורה לתסריטאות וקולנוע באולפנית מבשרת ברק, בחדרה

הקניית ידע מקצועי לתלמידים בכל מחיר?

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 2) בנושא "גבולות". בעריכת יהודה ויטלזון)

שאלת הגבולות בלימודי הקולנוע צפה ועולה אצלי בתדירות גבוהה. כמה פעמים שאלת את עצמך איפה עובר הגבול? במה יש תוכן פוגעני? מה אין מתאים לעשות בכיתה? מה אין מתאים להקרין בין כותלי ביה"ס דתי? כמה פעמים קיווית שהמנהל לא ייכנס בהפתעה ויצפה בסצנה שזה עתה מוקרנת? אני חושבת שעל מנת להשיב עלינו לשאול את עצמנו - מה המטרה שלנו כמורים? למה אנו מלמדים קולנוע? מה המטרה של מגמת קולנוע בביה"ס? מה זה מקנה לתלמיד?

חוזר מפמ"ר 2013: "מטרת לימודי הקולנוע היא להקנות לתלמידים מושגי יסוד שיאפשרו להם לקרוא, לפענח ולהתמודד בצורה מושכלת עם טקסטים קולנועיים, ולצדם להקנות לתלמידים כלים שיסייעו בידיהם להפיק טקסטים קולנועיים בלימודי ההפקה. הלימודים המעשיים מהווים יישום של הידע העיוני שהתלמידים רוכשים".

בעיני התשובה לשאלת הגבולות נעה על ציר שבצידו האחד כלים מקצועיים וידע, ובצידו השני החוויה הלימודית.

ידע, כלים חוויה

אם המטרה העיקרית היא להעביר ידע וכלים מקצועיים אזי השאלה שצריכה להישאל היא: האם הסרט (הגבולי) הכרחי להבנת השפה הקולנועית? האם הוא הכרחי על מנת להבין את החומר הנלמד? אם עיקר המטרה היא החוויה, אזי השאלה שצריכה להישאל היא: האם המפגש של התלמיד עם היוצר או עם היצירה הגבוליים - משמעותיים ובעלי ערך מוסף? אני עושה אבחנה בין חוויה אקטיבית לחוויה פסיבית; חוויה אקטיבית היא דיבור על סרט ויצירת סרט, וחוויה פסיבית היא שמיעה ומפגש עם יוצר ויצירתו. בהיותי סטודנטית להוראת התקשורת צפיתי, כחלק ממחויבויות העבודה המעשית, במורה מקצועי ומוכשר בתיכון עירוני לא דתי בעל שם. באחד השיעורים הוקרן בכיתה הסרט "הכלב האנדלוסי" של דאלי ובנואל משנת 1929. הסרט שופע תמונות אלימות וארטיות. התמונה המפורסמת והאכזרית היא עין שנחתכת בסכין גילוח. תמונות אלו עוררו זעזוע בתלמידים. התלמידים ניסו להירגע מהסרט המטלטל ותוך כדי כך הסביר המורה לתלמידים את התיאוריה הפרוידיאנית. בסרט נראו הדחפים היצריים של אלימות ומיניות כמרכזיים באישיות האדם ונדחקים על ידי חינוך ודת. לא במקרה קיימים בסרט ביטויים אנטי דתיים. הדחפים הללו נחשבים כמניעים את הכוח היצירתי של האדם.

שקרים לבנים

עמיחי גרינברג - מורה לקולנוע בתיכון הרטמן לבנות ובאולפנת צביה קטיף
מהכותבים של הסדרה "חיים אחרים", קשת ערוץ 2

הבדיה הקולנועית ככלי לתיקון עולם

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 2) בנושא "גבולות". בעריכת יהודה ויטלזון)

אני עומד עכשיו לפני הפקת סרט שכתבתי. בסרט אני מספר על מאורע שכביכול התרחש בשואה - במחנה עבודה גורה, למעשה אין ולא היה מחנה בשם זה. סביר שאירוע דומה התרחש אך אינני מבסס את הסיפור שלי על אמת תיעודית. קראתי למחנה בשם "גורה", כדי שאיש לא יגיד לי: "בגורה לא קרו דברים כאלה". אני חושש שאולי אני עושה עוול, משקה פוגע בזיכרון השואה, כאילו "משחק לידיים" של מכחישי שואה שיגידו: "הנה הבחור הזה המציא סיפור שואה שלא היה". מה הגבול בין אמת לשקר בסרט בפרט בנושא כה טעון?

אני צופה בסרט של רוברטו בניני "החיים יפים", הייתה כלפיו לא מעט ביקורת. הוא הציג שואה מרוככת. הלוואי והמחנות היו נראים במציאות כמו אלה שבסרט. הוא גימד את הזוועה שהייתה במציאות. אני צופה בסרט שוב ושוב וחושב שהוא גאון ויותר מזה - איש חזון. רוברטו בניני לקח את השואה ושלח ממנה מסר האומר "היכולת של האדם לכפות על המציאות את הילדותיות התמימה שלו משחררת ועשויה לנצח את הזוועה ואת הרוע". היהודי - הדמות הנאחזת בעקשנות בעולמה הפנימי, בתמימות העשויה להיראות נאיבית ואולי טיפשית, בסופו של יום מכריעה את הרוע. אז נכון, לא היו מחנות כאלה במציאות, אבל בניני באמצעות סרטו מגלה לנו משהו אמיתי מאוד על המציאות.

זה מזכיר לי סיפור ששמעתי על כנס של מדענים וסופרים, בסיום הכנס אחד המשתתפים אמר: "שמעתי מהמדענים עובדות רבות על המציאות אבל לא הבנתי משהו חדש על החיים, לעומת זאת לא שמעתי מהסופרים שום עובדה מציאותית, אבל הבנתי את החיים שלי אחרת."

האם תפקידם של הסרט, הסיפור, הציון, לתעד את המציאות? או שמא מנסים הם במהותם לצייר דבר שאינו בהכרח מציאותי על מנת שנוכל להבין את המציאות בצורה אמיתית יותר?

לדוגמא, חלק מהותי בציון, בפרספקטיבה, הממחיש את המציאות התלת-ממדית שבה אנו חיים, הוא למעשה אשליה. אם נרצה לצייר רחוב המתמשך מאתנו והלאה בתלת ממד, הקווים של הרחוב בציון יראו כמקבילים כמו במציאות, אך למעשה הם ייפגשו ב"נקודת המגוז" ולעולם לא יהיו באמת מקבילים. האם מתוך כך עלינו להסיק, שהצגה של מציאות תלת-ממדית על משטח דו-ממדי, מחייבת תמיד יצירת אשליה או "שקר" על מנת שייראה אמיתי?

ייתכן שכן, הרי סרט של שעה וחצי מתיימר לצייר תהליך של חיים שלמים, או לפחות תקופה ארוכה יותר משעה וחצי אמיתית. אלף בית של תסריטאי בבניית שיח הוא: "זה צריך להישמע אמיתי, זה צריך

לחצות את הגבול

נדב נוה - מורה לקולנוע בישיבת נחלים ובישיבה לאמנויות בר-אילן, תל אביב
חבר ההרכב "אנדרדוג"

על השילוב הראוי - יצירה עם הוראה

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 2) בנושא "גבולות". בעריכת יהודה ויטלזון)

בשנים האחרונות חל תהליך מבורך - מגמות תקשורת בתיכונים הולכות ונפתחות בזו אחר זו. הבעיה היא או יותר נכון לומר המורכבות היא - המורים.

במקצועות אחרים אנשים הולכים מלכתחילה להיות מורים. תנ"ך לדוגמא; רוב לומדי התנ"ך באוניברסיטה מתכוונים להיות מורים לתנ"ך ואם יצליחו, יגיעו בעתיד גם להיות מרצים בכירים בתחום. כך גם שאר המקצועות, היסטוריה, אזרחות, לשון וכו'.

בקולנוע זה שונה. אני איני מכיר מורה שהלך ללמוד קולנוע כי החלום שלו היה להיות מורה לקולנוע, מי שלומד אמנות ובפרט קולנוע רוצה להתעסק בתחום. אבל יש ביקוש למורים לקולנוע ולכן בפועל אנשים הרוצים להתעסק בקולנוע מלמדים במגמות התקשורת והקולנוע. כאן מגיע הניגוד או כמו שקולנוענים אוהבים להגיד: "הקונפליקט" מצד אחד אין די עבודה בקולנוע וגם חלק גדול מהעבודות הקיימות הן זמניות - פרויקט, לכן בדיעבד יש נטייה לאנשי קולנוע, שאינם מצליחים להשתלב בצורה אינטנסיבית בתעשיית הקולנוע, למצוא את מקומם כמורים במשרה חלקית מאוד וברור להם שזו אינה המטרה העיקרית, וברור להם גם שאם ימצאו פתאום עבודה בתחום, הם יעזבו את ההוראה בלי היסוס.

מצד שני יש רבים וטובים שאינם מוכנים לעסוק בהוראה בכלל. גישה זו נובעת משתי סיבות: אחת כיוון שזה לכאורה פחיתות כבוד - המתעסק בהוראה בעצם מזהיר על עצמו: "אינני מצליח להשתלב בתעשייה". או מהחשש שברגע שהוא יתחייב לימי עבודה מול בית ספר, יהיה 'כבול' ואם וכאשר תגיע בעזרת ה' הצעת העבודה מעולם התעשייה הוא לא יוכל לקבל אותה.

אבל בשורה התחתונה, אם אנשי הקולנוע המתעסקים בקולנוע ידירו עצמם מעולם ההוראה התוצאות לא יאחרו להגיע; בפועל ילמדו מורים חסרי ניסיון מעשי בתעשייה, ולכן סביר כי הידע המקצועי שלהם לא יהיה גבוה או גרוע מכך. המורים שילמדו יהיו אלו שלמדו תקשורת עיונית בלבד והידע המעשי שלהם דל וחובבני.

לעניות דעתי החכמה הגדולה והלא פשוטה היא לשלב את ההתעסקות בהוראת הקולנוע בהתעסקות בתעשייה. שילוב זה לא רק שאינו מזיק ליוצר אלא מפרה אותו. באמצעות עשייה קבועה עם תלמידים, המורה ממשיך ללמוד ולהתמקצע בתחום וגם תורם כמובן מכישרונו לתלמידים, באופן זה גם העשייה שלו כיוצר מתברכת ובשל תנאי העבודה בהוראה הוא יכול להקדיש זמן גם ליצירה. ■

פתחתי בהתלבטותי האישית בנוגע לתסריט שלי. ההתלבטות אמתית, החשש קיים, הוא נוכח גם כעת בעת כתיבת שורות אלו, ככל הנראה אצטרך לדמיין שאני התלמיד הבא אלי לייעוץ, מה אגיד לו? מהם גבולות האמת של העולם שלי?

זה בעיני האתגר היפה בהוראת הקולנוע, כולנו באותה סירה מחפשים את גבולותינו האמיתיים, כדי להבין מי אנחנו, לשם מה אנחנו פה, מה הסיפור שלנו? ■

להיות טבעי, אך זה צריך להיות דחוס ולקפל בתוכו משמעות בלי שזה יראה מאולץ. וזו רק דוגמא אחת. כלומר סרט במהותו מספר סיפור על המציאות האמתית שאנו פוגשים בחוץ. הוא אשליה או "שקר" שמנסה לאפשר לנו להציץ אל האמת שמאחורי הקלעים של המציאות.

הייתי רוצה ללכת צעד אחד נוסף במערכת היחסים המתוחה שבין הסרט למציאות. ז'ול וורן כתב את ספרו הבדיוני "מן הארץ אל הירח" בשנת 1865, בשנת 1902 ז'ורז' מלייס יצר את סרט המדע הבדיוני הראשון "מסע אל הירח", בשנת 1969 ניל ארמסטרונג באמת נחת על הירח. אז אולי הכל הפוך? האמת לא נמצאת בחוץ אלא בפנים? כלומר המציאות מתגבשת בדמיון, מתעצבת בסיפור, בציור או בסרט ולבסוף מתחוללת במציאות. אז איפה האמת? בתוכנו, או בחוץ במציאות האובייקטיבית סביבנו? מה מחולל את מה? האם הסרט יוצר מציאות ואינו מתעד אותה בלבד או נוקט עמדה כלפיה?

האם העומק של מה שרוברטו בניני אומר לנו בסרטו הוא: "האמינו במציאות התמימה שבתוכם עד הסוף (ממש עד הסוף...) אפילו אם היא מנוגדת והפוכה למציאות האובייקטיבית האמתית והרעה שסביבכם, ויש סיכוי שתנצחו בקרב ותכריעו את הרוע במציאות."

רק אחרי שלוקחים את כל זה בחשבון אפשר לדעתי לבחון מהם גבולות האמת והשקר האמיתיים של כתיבת סרט.

כמורה, העובד מול תסריטים של התלמידים שלי, אני נדרש לשתי התייחסויות לחומר. באחת אני מנסה להבין את העולם של התסריט את החוקים שלו, מה אמתו ומה אינו אמתו בתוך העולם שנכתב, גם פה דימוי מעולם הציור מאוד מסייע. על מנת לצייר ציור שייראה אמין, הצייר חייב להתבונן מנקודת מבט אחת בלבד, אסור לו לראות מעבר למה שנקודת המבט מאפשרת, לשם כך יש לחלק מהציירים "חורי הצצה" - קרטון ובו חור ורק דרכו הם מתבוננים על המציאות ומציירים רק ואך ורק את מה שרואים דרך החרך.

הנמשל הוא שעולם הסרט חייב להתקיים מתוך נקודת המבט הספציפית של הכותב ולאחר מכן של הבמאי, בהעדר נקודה כזו התסריט מאבד את האמת שלו. ההתייחסות הזו דורשת מקצועיות מסוימת וניסיון בכתיבה, אך בסך הכל יש לה מחד מקצועי טכני.

אופן ההתייחסות השני הוא רלוונטי יותר להלך המחשבה שפירטתי לעיל, הוא קשור לעצם עובדת היותי מורה. כמורה במקצוע כזה אני נדרש להבין את העולם של התלמיד, את המרחב הפנימי שלו ומתוך כך את האמת והשקר של העולם שבו הוא חי. הדגש פה הוא על התלמיד ולא על המושא - היינו התסריט. אני שואף להבין מה הוא העולם שהוא רוצה לחשוף, מהם גבולותיו, איך לאפשר לו להיות יותר עצמו באמצעות הסיפור שהוא מספר.

מבחן בגרות

חנוך זאבי - רכז מגמת קולנוע ומורה מעשי בישיבה התיכונית קריית הרצוג ובישיבת
אמי"ת, פתח תקווה

בין סרטיו:

צלו של הפיהרר, שנת ה"ש", שואה - הדור הבא, החברים של נאדיה, ילדי היטלר

על המורכבות ביחסי המתעד והמתועד הקולנועיים

(מתוך מגזין "זוויות" (גיליון 2) בנושא "גבולות". בעריכת יהודה ויטלזון)

במהלך עבודתי הקולנועית פעמים רבות מעסיקה אותי, ממש כמו את חברי יוצרי הסרטים התיכוניים, שאלת הגבולות בינינו - יוצרי הסרט ובין מושא סרטנו. אבל אירוע אחד שהציב לפני את שאלת "הגבולות" הזה באופן חד וברור השפיע עלי במיוחד.

זה קרה לפני כמה שנים. צוות התחקירים ואני היינו בעיצומה של ישיבת תוכן על סרט תיעודי חדש ותוך כדי הישיבה קבלתי את אחת משיחות הטלפון הללו שלעולם לא תשכח. מעבר לקו היה מיכאל, תחקירן גרמני שעבד אתי על הסרט. "השגתי לך את מספר הטלפון של טראודל יונגה, מי שהייתה במשך שנים רבות המזכירה האישית של היטלר" הוא אומר לי בפשטות.

"רוב הסיכויים שהיא תטרוק לך את הטלפון בפנים... אבל אם לא ייתכן והיא "קצה חוט" לסרט שלך" הייתי בהלם. אני זוכר שהתיישבתי על כיסא קרוב, מחזיק בידי את מספר הטלפון שזה עתה קיבלתי, מתקשה להאמין שאני במרחק שיחת טלפון אחת מהמזכירה של היטלר ומי שהייתה אחד האנשים הקרובים אליו במשך שנים רבות. אני מודה שלא היו לי כוחות הנפש והאומץ לטלפן אליה מיד, אבל למחרת התקשרתי. הצגתי את עצמי ולאחר שתיקה שנראתה לי כמו נצח, היא אמרה להפתעתי שאני מוזמן לבוא להיפגש איתה בדירתה.

פחות מעשרה ימים לאחר מכן הייתי במינכן עומד לבדי, היא הציבה זאת כתנאי, מול דלת ביתה של מי שהיטלר היה "הבוס" שלה.

פותחת לפני את הדלת אישה המזכירה לי מאד את סבתא שלי. הדבר הראשון שצד את עיני הוא שולחן עגול מחופה מפת תחרה ועליו מכונת כתיבה שנראית לי מאותן שנים איומות. המחשבות מתרוצצות בראש - מי יודע מה הודפס במכונת הכתיבה הזו...

אנחנו מתיישבים בסלון דירתה. היא מציעה קפה וכמאמר הקלישאה - "אפשר לחתוך את המתח בסכין". היא מספרת לי על ההיכרות שלה עם היטלר ועל העבודה לצדו. אני זוכר את עצמי תוך כדי הפגישה, מנסה לקלוט את הסיטואציה שאני כרגע חלק ממנה ולא מצליח. האם זה אמת? האם המפגש הזה אכן מתרחש? ואז לפתע היא מתעניינת בי - היכן בדיוק אני גר בישראל? האם יש לי משפחה? הוצאתי

מהתיק תמונה של הבנות שלי והראיתי לה. בתמורה היא מיהרה להביא מחדר סמוך תמונה שלה עם הפיהרר. ואני בכלל לא ביקשתי...

שוב הייתי בשוק. בבת אחת הבנתי שאת ההערצה שלה להיטלר עד היום, היא אינה מצליחה להסתיר אפילו ממני - במאי יהודי ישראלי.

כאמור המפגש המצמרר והטעון הזה עם המזכירה של היטלר היה אירוע מכונן שעורר אצלי שאלות רבות בנוגע לשאלת הגבולות בעשייה התיעודית. מצד אחד ישבתי שם מולה כבמאי שמטרתו לעשות סרט אשר יביא, לדעתי, לצופים סיפור חשוב, מעניין וחדש. אבל ישבתי שם גם כחנוך - נכדה של סבתי, שרה כץ ז"ל, שאיבדה את כל משפחתה בשואה והנה האישה היושבת מולי הייתה חלק מהמנגנון שאיפשר את ביצוע הזוועות הללו.

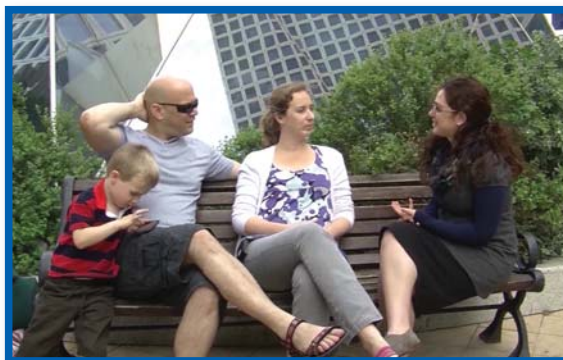
שאלות הקשורות בגבולות הללו, הדירו שינה מעיני - עיני יוצר תיעודי, וגרמו לי לתהות בדבר היכולת להסתכל על מושא סרטי כשאני חובש את כובע הבמאי ולנטרל את מעורבותי האישית בסיפור. האם זה תמיד אפשרי? האם זה נכון להסתכל אל מושא סרטי באופן קר ומחושב? ואולי דווקא המעורבות האישית שלי בסיפור יש בה בכדי ליצור אלמנט דרמטי שיוסיף לעצמותו של הסרט?

בכדי לפתח מעט את הנקודה הזו ולהרחיבה, כדאי לדפדף אחורנית ולנסות להיזכר קודם כול מה ייחודה של היצירה התיעודית ומהן מטרותיה.

למרות התדמית הראשונית אצל רבים, לפיה הקולנוע התיעודי, בשונה מהקולנוע העלילתי, מתעד מציאות אין ויכוח על כך שהמציאות הזו עוברת דרך פילטר בדמותו של הבמאי. הוא, הוא מספר הסיפור ועמדתו היא לגמרי סובייקטיבית. מעבר לשיקול הדעת של הבמאי בבחירת נושא הסרט, כל החלטה בנוגע לבחירת הדמויות והסיטואציות, אופן הצילום, העריכה, פס הקול וכו', תשפיע על היצירה ועל התמונה הכללית שיקבל הצופה.

הבמאי הוא המתווך בין נושא הסרט וגיבוריו ובין הצופה, אבל ישנן דרכים רבות לספר את הסיפור וכל במאי-מתווך יכול לספר למעשה סיפור שונה. אני מאמין שבשלב ראשון וכטקטיקת עבודה, ריחוק הוא אחד האמצעים האמנותיים החשובים והבסיסיים ביצירה התיעודית. כיוצר אניני נותן לצופה תחושה שאני שופט של גיבורי סרטיי. מטרתי היא שהצופה ירגיש שאני מתבונן בגיבורי מן הצד, בוחן תופעה מסוימת שבעיני היא מעניינת וחשובה - בלי סנטימנטים ובלי ניפוח סנטימנטלי. הרי בקלות אפשר לגרום לצופה לכעוס ולחילופין להתאהב, במחי "קאט" אחד.

אני מאמין שעלי להביא לצופה תמונה מורכבת עם מינימום התערבות ובלי מניפולציה גלויה מצדי, על מנת שהוא ירגיש פעיל ויסיק את מסקנותיו בעצמו מבלי שאכתוב לו, כביכול, מה לחשוב ומה להרגיש.

אם תרצו, זה יכול להיות מבחן מקדים לשאלה האם הנושא עליו אני רוצה לעשות סרט אכן ראוי, שכן אם הסיפור יהיה עדיין מוצדק גם ללא התערבות מניפולטיבית גלויה, כנראה שיש כאן סיפור לסרט, אם לא - אולי עדיף שהסרט לא ייעשה.

כעת נשאלת השאלה האם תלמידים במגמת קולנוע מסוגלים להכיל את המורכבות הזו ביצירה התיעודית? האם תלמיד בכיתה יא או בכיתה יב די בוגר כדי לספר סיפור עם הריחוק שלעיתים נדרש והביקורתיות שהיא כמעט תמיד תלויה בבגרות נפשית. אני אישית ממש איני בטוח בכך. אני חושב שתנאי בסיסי ליכולת לעמוד במשימה הזו היא בגרות וניסיון. פעמים רבות נתקלתי בתלמידים המאוהבים בסיפור שלהם ובדמויות המובילות אותו או להיפך - בטוחים בכך שנושא סרטם וגיבוריהם אשמים ויש להציגם באור שלילי. רק לעיתים רחוקות ונדירות שמחתי לפגוש תלמידים המצליחים לספר סיפור תיעודי במורכבות הראויה ובריוח הנדרש - ריחוק אשר ייתן לצופה כלים להגיע למסקנות לבדו או לפחות תחושה שהוא מגיע למסקנות בעצמו.

עלינו להיות ערים לבעייתיות הזו. עלינו לזהות מראש האם התלמיד המסוים יצלח, במקרים אלה, לעמוד במשימה ולצלוח אותה במקצועיות. במקרים שאנחנו חושבים שהתשובה היא שלילית - עלינו לעודד את התלמיד לבחור סיפור אחר אותו הוא כן יוכל להכיל.

זו גם הסיבה, לדעתי, שרבים מהסרטים התיעודיים המוצלחים של יוצרים צעירים הם אלה המספרים סיפור אישי או מספרים סיפור "גדול" מנקודת מבט אישית. במקרים הללו, נמנעת בדרך כלל - או לפחות מטשטשת - הנפילה למלכודת חוסר הבשלות וחוסר הניסיון הקשור בין היתר בהצבת גבולות. ■

תקצירי הסרטים שעלו לבחור

דייט 297 - אולפנת להב"ה, קדומים (עלילתי)
רועי, רווק דתי מבולבל ובררן, חוגג את יום הולדתו ה-30 ועדיין לא מצא את בחירת ליבו. חלום החוזר שוב ושוב מוביל אותו לחיפוש ולתובנות חדשות.

1

עולה חדש - כפר הנוער הדתי, כפר חסידים (תיעודי)
גרמי עלה ארצה, עם משפחתו, מצרפת לפני כשנה. הסרט מתאר את התמודדותו עם קשיי הקליטה ועם תהליך הגיור שהוא עובר בשאיפה להתקבל כשווה בחברה הישראלית.

2

אנו מתירין - אולפנת עפרה (עלילתי)
בחור מישיבת הסדר, חייל בצבא וסטודנטית חוזרים כל אחד לביתו בערב יום כיפור עם בשורה חשובה לבשר לבני משפחתם. יום כיפור הזה כבר לא יהיה כרגיל.

3

גדרות - אולפנת עפרה (עלילתי)
שלושה חיילים בשמירה על גדר של ישוב בשומרון. אחד עומד להתחתן בקרוב, שני נמצא ביומו הראשון בפלוגה והשלישי משתחרר מחר מצה"ל. מכאן הדברים רק מתדרדרים.

4

אימא - צביה, שדות נגב (תיעודי)
סיפורה של הבמאית שחר על הקשר שלה עם אימה אירית, שחוותה דיכאון אחרי לידתה של שחר, ולא גידלה אותה בילדותה. כיום לאחר התמודדות של שנים, הן חוזרות לבדוק את הקשר בניהן.

5

לימונדה בשנקל - תיכון הרטמן בנות, ירושלים (עלילתי)
סיפורו של יואב, ילד מופנם כבן 10, המאבד בטעות את טבעת הנישואין של אמו. יואב מנסה לגייס כסף לרכוש טבעת חדשה ומוצא אגב כך חברות חדשה.

6

עת ספוד ועת רקוד - ישיבת נווה שמואל, אפרת (עלילתי)
בניה, בן 17, מתקרב לדרכי חסידות ברסלב למורת רוחו של אביו, ר"ם בישיבה תיכונית. בין בניה לבין אביו מתפתח עימות כאשר בניה רוצה לנסוע לאומן לראש השנה, אם ייסע יעדר מהאזכרה של סבו שנפטר בערב ראש השנה.

7

לא יכולה יותר - תיכון אמי"ת, קרית מלאכי (עלילתי)
נועה, בת למשפחה בקריית מלאכי, מנסה בכל כוחה להחזיק את המשפחה שלא תתפרק בזמן המלחמה בעזה. אחיה החייל יוצא לחזית, הוריה מאיימים להתגרש, אחיה הקטן נשאר תחת חסותה וגעגועיה לסבתה שנפטרה לא מזמן שוברים את לבה ומאלצים אותה לעשות מעשה.

8

עמוד ענן - אולפנת אמי"ת אוריה, באר שבע (עלילתי)
שגרת החיים של תושבי הדרום מופרת באחת על ידי האזעקה המבשרת על נפילת טילים. האזעקה מקפיאה שלושה רגעי חיים. אנשים שונים, בגילאים שונים ובמערכות יחסים שונות מתמודדים כל אחד ואחת בדרכו.

9

מקום לכולנו - אולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים (תיעודי)
הסרט עוסק בנערה בשם חן, שנפגעה משיתוק מוחין בעיקר בגפיים התחתונות. חן משרתת שירות לאומי ב-"מקום לכולם" ששם היא מנחה סדנאות לתלמידים בנושא קבלת השונה באמצעות סיפורה האישי.

10

תקצירי הסרטים שזכו בפרס תסריט יהודי

1 להכיר מקרוב - צביה, רבבה (תיעודי)

אביה של ללי התגרש לפני שלוש שנים והתחתן מחדש עם אישה חילונית. ללי מספרת את סיפורן של שתי המשפחות - הדתית והחילונית שהתאחדו למשפחה אחת. בסרט עולים הקשיים, הפחדים והשינוי שעברו בעקבות המפגש עם האחר.

1

2 סימני שאלה - צביה, הרצליה (תיעודי)

זהו סיפורה של הדר, דור שלישי לניצולי שואה, היוצאת להכיר מקרוב את אשתו של בן הדוד שלה - מייקה, ילידת גרמניה, דור שלישי לחיילים בצבא הגרמני. הדר לומדת להכיר את מייקה ומנסה לענות לעצמה על השאלות הקשות שהזיווג הזה מעלה בתוכה.

2

11 בוקר בריאות - אולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים (עלילתי)

סרט על פי סיפור קצר מאת אתגר קרת. מירון, בחור צעיר כבן 30, מתמודד עם הבדידות, עם זהויות חדשות ופגישות מקריות.

11

12 המיתר של אבא - צביה, רחובות (תיעודי)

מיתר היא בת לאב חולה דיאליזה. לקראת יום הולדתה ה-18 היא בוחנת אפשרות לתרום לו אחת מכליותיה. הסרט מלווה אותה בתהליך מורכב זה.

12

13 אנשים טובים באמצע הדרך - אולפנית אלישבע, פרדס חנה (תיעודי)

אוריה כוכב חוזרת עם אביה - משה כוכב למחוזות ילדותו. משה התייתם מהוריו בגיל צעיר ונאלץ לנדוד בין מוסדות שונים, בתי יתומים ומשפחות אשר פתחו לו את דלתם. במסע שעורכת אוריה עם אביה היא נחשפת לאותם אנשים נפלאים באמצע הדרך.

13

מורים שהשתתפו בוועדות המיון

טליה פיש - מורה לקולנוע מעשי באולפנת צביה, הרצליה

תמר אפרתי - מורה לקולנוע מעשי בתיכון אמי"ת, מעלה אדומים ובתיכון למדעים ואמנויות נווה שרה הרצוג, בני ברק

זוהר אשר - מורה לקולנוע מעשי בצביה, רחובות

בוזי שחק - מורה לקולנוע מעשי בישיבת נעם ציון, ירושלים ובישיבת צביה קטיף, יד בנימין

חנה אלבז-וויזר - מורה לקולנוע מעשי באולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים ובצביה ירושלים

עידית גיל-גור - מורה לקולנוע מעשי באולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים

מולי קימל - מורה לקולנוע מעשי באולפנת עפרה, אולפנת מודיעין ובתיכון הימלפרב, ירושלים

שלומית אסולין - מורה לקולנוע מעשי ועיוני באולפנת צביה, רבבה

עינב אסייג - מורה לקולנוע מעשי ועיוני בישיבת קריית אתא

עדינה שלום - מורה לתקשורת וקולנוע עיוני באולפנית מבשרת, חדרה ובישיבת בני עקיבא, נתניה

שלומי מוסקל - מורה לקולנוע מעשי בתיכון אמי"ת, קריית מלאכי

אנו מודים לכל המורים שטרחו והגיעו להשתתף בוועדות המיון של סרטי הגמר.

חברי ועדת השיפוט

מנורה חזני - יוצרת ובימאית סרטים תיעודיים

ענת עיר שי-שילה - תסריטאית

שמות בתי הספר ששלחו סרטי גמר לתחרות

מחוז דרום

אולפנית אמי"ת אורייה, באר שבע

תיכון אמי"ת, קריית מלאכי

תיכון גרוס, קרית גת

מחוז התיישבותי

אולפנת להב"ה, קדומים

ישיבת בני עקיבא, נווה שמואל

כפר הנוער הדתי, כפר חסידים

אולפנת צביה, חפץ חיים

אולפנת נווה דקלים, גבעת וושינגטון

אולפנת צביה, שדות נגב

מחוז חיפה

אולפנית אמונה אלישבע, פרדס חנה

ישיבת קריית אתא

מחוז ירושלים

אולפנת קריית ארבע

אולפנת בני עקיבא אורות מודיעין, מודיעין

אולפנת עפרה

אולפנית אמי"ת נגה, בית שמש

ישיבת קול מבשר, מבשרת

ישיבת שעלי תורה, בית שמש

אולפנת מעלה לבונה

אולפנת גילה, בית שמש

תיכון אמי"ת בנות, מעלה אדומים

מחוז מנח"י

אולפנת אמונה לאמנויות, ירושלים

תיכון הימלפרב, ירושלים

ישיבת נעם, ירושלים

תיכון פלך, ירושלים

תיכון הרטמן בנות, ירושלים

מחוז מרכז

תיכון אמי"ת בנות, רחובות

אולפנת פלך, קריית עקרון

אולפנת צביה, רבבה

אולפנת צביה, רחובות

תיכון אלישיב, לוד

מחוז צפון

ישיבת טבריה

אולפנת המתמיד דרכא, קריית שמונה

ישיבת המתמיד דרכא, קריית שמונה

מחוז תל אביב

אולפנת נווה שרה הרצוג, בני ברק

ישיבת בני עקיבא קריית הרצוג, בני-ברק

תיכון כרם שלמה, חולון

אולפנת בני עקיבא ישרון, פתח תקווה

ישיבת אמי"ת, פתח תקווה

ישיבת בני עקיבא, נתניה

תיכון ריגלר, נתניה

מעניקי הפרסים

פרס ראשון לסרט העלילתי - הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו

פרס ראשון לסרט התיעודי - מעלה, המרכז לציונות דתית

פרס השופטים - מכללת אורות ישראל

פרס חביב הקהל של תלמידי המגמות - בית ספר לקולנוע מעלה

פרס לסרט החברתי - הקרן על שם בילוויה מעוז לחינוך חברתי ערכי

פרס הגולשים של שם אדיר זיק - ערוץ 7

פרס למגמה המצטיינת - דיגיטל וויזין

הפקה: מינהל החינוך הדתי - בת שבע סיאני
אור מנחם, מדריכה ארצית לקולנוע
אפרת כהנא - בן ברוך, מדריכה ארצית לתחום ההפקה
עריכה לשונית: דליה דנינו
גרפיקה: סיגל גד
הוצאה לאור: גף פרסומים, משרד החינוך

הקרן על שם
בילוויה-ה מעוז

DV DIGITALVISION LTD.
For All Your Broadcasting Needs

מעלה
בית ספר לקולנוע

ערוץ 7

